

AJANKOHTAISTA: FOLKLORISTIT KIELEN, MIELEN JA MAAILMAN SUHDETTA TUTKIMASSA

Keskustelemuksia nykytutkimuksista. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seuran II kevätkoulu 11.5.2007 Helsingissä.

Taija Kaarlenkaski

Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura järjesti toista kertaa kaikille avoimen kevätkoulun toukokuussa 2007. Seminaari oli edellisvuotiseen tapaan teemaltaan avoin, sillä kevätkoulun tarkoituksena on esitellä folkloristiikan ja perinteentutkimuksen parissa tällä hetkellä tehtäviä tutkimuksia ja ajankohtaisia kysymyksiä sekä keskustella niistä yhdessä. Avaussanoissaan seuran esimies Tarja Kupiainen (Joensuun yliopisto) huomautti, että 50 vuotta sitten alalla pohdittiin, mistä tieteistä voitaisiin omaksua vaikutteita. Nyt voitaisiin jo miettiä, mitä annettavaa folkloristeilla on muille tieteille. Kupiaisen mielestä tieteenalan ydintä on kielen, mielen ja maailman suhteen hahmottaminen, mikä on varmasti kiinnostavaa muidenkin tieteiden näkökulmasta.

ONGELMALLINEN NYKYHETKI

Professori Seppo Knuutila (Joensuun yliopisto) käsitteli avausesitelmässään perinteentutkimuksen ”preesens-ongelmaa”. Tämä liittyy esimerkiksi muistitiedon kysymyksiin: muistettavat tapahtumat ovat menneisyudessa, mutta niistä jäljelle jäävät muistot nykyhetkessä. Myös tutkimuksessa tapahtuu jatkuvasti ajan ja ajallisuuden manipulaatiota tapahtuneen ja tapahtuvan välillä. Tyypillinen esimerkki tällaisesta on etnografinen preesens, jossa asiat esitetään tapahtuviksi ikään kuin nykyhetkessä, vaikka kuvataankin jo tapahtunutta. Knuutilan mukaan preesens-ongelmaan liittyy myös kysymys folkloren havaitsemisesta: voidaan esimerkiksi kysyä, onko runoja ollut sellaisissa kylissä, joissa runonkerääjä ei ole käynyt. Samaan tapaan voidaan pohtia, tulevatko nykyiset folkloren erilaiset muodot havaituiksi.

Folkloristiikassa on ollut keskeistä myös muutoksen tutkiminen ennen ja jälkeen -näkökulmasta. Alalla on vallinnut eräänlainen ”ikuisen katoamisen oppi”: tutkimuskohteen, kansankulttuurin, on nähty sijaitsevan menneisyydessä. Kuitenkin myös tieto ja näkemykset menneisyydestä muuttuvat koko ajan. (Knuuttila 2006, 285, 287.) 1970-luvulla pohjoiskarjalaisen Valtimon kylää tutkinut ryhmä julisti jo kylien kuolemaa, mutta väite on kohdannut aiheellista vastarintaa kylälaisten taholta. Menneisyyteen voidaan suhtautua ihannoivasti, jolloin tutkittavan alueen nykyisyys jätetään syrjään: mitä eheämpään esitykseen yhteisöstä pyritään, sitä tulkitsevampaa tutkimusotetta käytetään.

Knuuttilan mukaan nykytutkimuksen merkittäväksi haasteeksi onkin noussut, miten menneisyys saadaan konstruointia muuttumattomista aineistoista uudella tavalla esittämällä uudenlaisia kysymyksiä. Hyvä esimerkki uudentyyppisestä kysymyksenasettelusta on Niina Hämäläisen (Turun yliopisto) väitöstutkimus, jota hän esitteli myöhemmin iltapäivällä. Hämäläinen tutkii Lönnrotin työskentelyä ja Kalevalaa osana 1800-luvun yhteiskuntaa ja siinä käytyä keskustelua perheestä ja naisen asemasta. Vaikka Lönnrot vaati tytöille oikeutta koulunkäyntiin, hänen mielestään naisen paikka oli kuitenkin kotona ja tulevien kansalaisten kasvattajana. Perhettä ja lasten kasvatusta käsittelevien kysymysten esittäminen Lönnrotin kirjoituksille ja Kalevalalle ei luultavasti olisi tuntunut luonteelta vielä parikymmentä vuotta sitten.

Eräänlaisia nykyhetken esiin tuomisen kysymyksiä pohti alustuksessaan myös Karoliina Ojanen (Helsingin yliopisto), joka kertoi kokemuksistaan kenttätöissä tallityttöyhteisössä. Refleksiivisyyttä on käsitelty viime vuosina paljon folkloristiikassa ja muussa kulttuurintutkimuksessa, niin haastatteleamalla ja havainnoimalla kuin kirjoittamalla tuotettujen aineistojen yhteydessä. Ojanen toi esityksessään kiinnostavasti esille refleksiivisyyden teorian ja toisaalta sen käytäntöön soveltamisen hankaluuden. Ollessaan kenttätöissä yhteisössä, johon itse on aiemmin kuulunut, tutkija on samanaikaisesti liian lähellä ja liian kaukana. Tällöin tiedostava tutkija voi keskittyä liikaakin omien reaktioidensa tarkkailuun. Kenttätöitä tekevä tutkija kun on väistämättä yhteisön ulkopuolella, mutta samalla hän vaikuttaa omalla läsnäolollaan kentän tapahtumiin.

TUTKIMUSTEEMOJA LEIKEISTÄ SAAGOIHIIN

Reeli Karimäki (Helsingin yliopisto) ja Mari Hatakka (Helsingin yliopisto) jatkoivat omissa esityksissään edellisessä kevätkoulussa esiin tuomiaan teemoja. Karimäki tarkasteli tyttöjen ja poikien leikkien eroja ja yhtäläisyyksiä. Vaikka pojat leikkivät enemmän sota- ja taisteluleikkejä ja tytöt taas koti-, eläin- ja ammattileikkejä, tytöillä voi silti olla myös yhtä ”hurjia” seikkailuleikkejä kuin pojilla. Yhdessä kouluikäiset tytöt ja pojat leikkivät lähinnä silloin, kun yhdessäolo on motivoitu jostain ulkopuolisesta lähtökohdasta käsin. Tavallisimpia yhteisiä leikkejä ovat erilaiset pihaleikit. Hatakka taas pohti omaelämäkertaa perinteena. Omaelämäkerta on ollut lajityyppinä olemassa kirjoitustaidon keksimisestä lähtien, mutta 1950-luvulta lähtien se on alettu nähdä ikkunana elämään, ei itse elämään. Hatakka nosti esiin kysymyksiä siitä, miten

omaelämäkertaa pitäisi suhteuttaa muuhun kirjoitettuun kerrontaan. Sekä kirjallisuudentutkimuksen että folkloristiikan menetelmien soveltaminen omaelämäkertoihin on jossain määrin ongelmallista, sillä folkloristiikan käsitteet ovat peräisin suullisen kerronnan tutkimuksesta, ja kirjallisuudentutkimuksessa taas on keskitytty lähinnä kirjoittamisen ammattilaisten kaunokirjallisiin teksteihin.

Metsän kulttuurista kestävyttä käsittelee esityksessään Pekka Virtanen (Helsingin yliopisto), jolla on aiheesta myös omakohtaista työelämän kokemusta. Virtasen mukaan suomalainen metsäpuhe keskittyy usein metsän eksotisointiin ja suomalaisten erityisen metsäsuhteen korostamiseen. Monet metsää ja kulttuuria yhdistävät hankkeet, kuten ”Puu Kulttuurissa ry”, jäävät kuitenkin toiminnassaan taiteen ja kulttuurin kentille, eivätkä juuri vaikuta metsäsektoriin. Metsäkulttuuri-käsitteen ymmärretään kytkeytyvän johonkin vanhaan ja kadonneeseen, ja metsän kulttuurisen kestävyuden nähdään liittyvän näkyvien kohteiden ennallistamiseen ja suojeluun. Metsäteollisuuden alkuaikoina taas kansanomaisen metsänkäyttö nähtiin metsien hävittämisenä. Metsän kulttuurinen kestävyys on käsitteenä siirtymässä myös virallisiin metsäohjelmiin, joten Virtanen peräänkuulutti metsäkulttuurin käsitteen laajentamista koskemaan kaikenlaista metsään liittyvää inhimillistä toimintaa (ks. myös Virtanen, Matila & Viirret 2007).

Joonas Aholan (Helsingin yliopisto) alustus islantilaisten saagojen tutkimuksesta toi kevätkoulun ohjelmaan kiinnostavan laajennuksen maamme rajojen ulkopuolelle. Menneisyyden ja nykyisyyden pohtiminen oli tässäkin esityksessä vahvasti mukana, sillä Ahola nosti esiin kysymyksen siitä, mitä ja miten voimme tulkita 1200–1300-luvulta peräisin olevista teksteistä nykyhetkestä käsin. Saagojen yhteydessä on keskusteltu paljon siitä, ovatko ne sepitettä vai suullista historiaa. Nykyisen käsityksen mukaan saagoista on luettavissa, mitä olisi voinut tapahtua, ei välttämättä sitä, mitä todella tapahtui. Tutkimusotettaan Ahola luonnehti keskiaikaisten islantilaisten tarkkailemiseksi ”rivien välistä” antropologisesta näkökulmasta.

FOLKLORISTIIKAN HÄNNÄNNOSTO

Päivän päätteeksi palattiin taas kokoavaan folkloristiikan luonnetta luotaavaan esitykseen, jonka tarjosi Outi Lehtipuro (Joensuun yliopisto). Suomi on usein nähty eräänlaisena folkloristiikan kotimaana, mihin liittyvät paitsi alan synty kansallisena tieteenä ja maantieteellis-historiallisen menetelmän kehittämisen, myös Kansanroutarkiston synty. Arkisto on edelleen keskeinen aineistolähde alan tutkimuksille, vaikka lähestymistavat ovat muuttuneet säeanalyysistä tulkinnallisiin kysymyksiin. 1960-luvulla keskeisiä teemoja olivat pienfolklore, kenttätyöt ja niihin liittyvä uusi tallennusteknologia sekä antropologian vaikutteet. Eri tieteenalojen keskustelukumppaneita ja vaikutteiden antajia ovat olleet myös kielitiede ja kirjallisuudentutkimus, mutta ei niinkään kansatiede. Kansankulttuurin kokonaiskuvan hahmottamiseksi myös kansatieteen näkökulmien yhdistäminen folkloristiikkaan olisi kuitenkin Lehtipuron mukaan tärkeää (ks. myös Lehtipuro 2006, 277–278). Esitelmän lopuksi nousi esiin

sama toive kuin Tarja Kupiaisen avaussanoissa: folkloristiikkaa pitäisi saada enemmän esille niin tiedeyhteisössä kuin mediassa ja yleisessä tietoisuudessa, sillä alallamme on yleistä kiinnostavuutta ja kapasiteettia.

Mikä sitten yhdistää päivän aikana esiteltyjä moninaisia teemoja sen lisäksi, että tutkimusten tekijöinä ovat folkloristit tai perinteentutkijat? Yksi lähes kaikkia alustuksia yhdistävä seikka näyttäisi olevan juuri nykyisyyden ja menneisyyden problematiikan pohtiminen: Miten mennyttä voidaan tulkita jäljelle jääneiden lähteiden pohjalta? Miten esittää nykyhetkeä? Nämä teemat olivat keskeisiä myös Kansantietouden Tutkijain Seuran ensimmäisessä kevätkoulussa. Ehkäpä näiden kysymysten omaksi tunnistaminen onkin osa folkloristiksi identifioitumista. Kevätkoulu on hyvä tilaisuus esitellä uutta folkloristiikan tutkimusta ja kokoontua yhdessä pohtimaan tieteenalan syvintä olemusta katsomalla sekä menneeseen että tulevaan. Toivottavasti paikalle löytävät tulevaisuudessa enenevässä määrin myös muiden tieteiden edustajat, jotta folkloristiikan tuntemus todella lisääntyisi ja keskusteluihin saataisiin myös aivan uudenlaisia näkökulmia.

KIRJALLISUUS

KNUUTTILA, SEPPO 2006: Perinteentutkimuksen ajantasa. – Kupiainen, Tarja & Vakimo, Sinikka (toim.), *Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta*. Kultaneito VII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

LEHTIPURO, OUTI 2006: Folkloristiikan maku. Tieteenalan olemusta etsimässä. – Kupiainen, Tarja & Vakimo, Sinikka (toim.), *Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta*. Kultaneito VII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

VIRTANEN, PEKKA & MATILA, AIRI & VIIRRET, TUULA 2007: Metsäkulttuuri on elämää. Opas kulttuuriseen kestävyYTEEN [online]. <<http://www.metsavasataa.net/tiedostot/dokumentit/9846/Metsakulttuuri%5Fon%5Felamaa%2Epdf>> [22.11.2007.]

Filosofian maisteri Taija Kaarlenkaski on joensuulainen perinteentutkija ja Suomen Kansantietouden Tutkijain Seuran sihteeri.